Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Philosophia Aristotelica-Thomistica - Cod. Ettenheim-Münster 226

Endel, Roman
Majer, Ferdinand

[s.l.], 1731-1732

Articulus 1us

urn:nbn:de:bsz:31-120354

Visual Library

Quaestio 5ta

De rarefactione, condensatione, creatione et mixtione.

Articulus 1mus

Quomodo fiat rarefactio et condensatio.

N. 468 Resp. Dari motum rarefactionis et condensationis certum est, quod experientia
constat ex pulvere tormentario, qui si accendatur, occupat
majus spatium, et ita rarefit, sic etiam aqua gelata
occupat minus spatium, adeoque condensatur. Rarum dicitur ab Aristotele
quod fit id, quod sub magnis dimensionibus exiguum parum continet materiae,
sicut aqua per calorem rarefacta occupat majorem locum,
habet majores dimensiones, nec tamen habet plus materiae
quam habuit antea, cum nulla aqua ei superaddatur.
Densum dicitur ab Aristotele esse id, quod sub parvis dimensionibus
multum materiae continet. Sic aqua frigore gelata aliquo
condensatur, ut occupet minorem locum, eadem habet parvas
dimensiones, et tamen non habet minus materiae quam antea, cum
nihil sit subtractum alias non esset condensatio sed potius diminutio.
Motus rarefactionis dicitur quod fit quaedam dilatatio partium, ita ut
eaedem partes magis inter se distent, et majorem locum
occupent. Motus condensationis dicitur, quod fit compressio partium,
ita ut eaedem partes minus inter se distent, et minorem
locum occupent. Quaeritur gravis est quaestio in quo consistat motus
consistant? Loquimur hic de rarefactione et condensatione activa,
quae sit proprie motus, non autem de passiva, quae potius habent rationem
mutationis instantaneae, quam rationem veri motus physici;
Quare hac in re sunt sententiae, aliqui volunt dicentes in
rarefactione produci novam partem quantitatis, propter quam res
magis dilatetur; in condensatione autem deperdi unam partem quantitatis
propter quam res magis constringatur. Alii vero aliqui [illegible]

rarefacõ fieri, hoc; qd aliq. quis poti aperi arqs dein aer v. alia cõpla subtilia intrent, poros qua cõg maius spaciũ occupare oblgts. cõdensaõ contra fit, hoc, si aer v. pdicta cõpla iterũ exeant. alij ex Adtibg putant rarefacõ fieri, punctis inflatis; alij vero, extenõ ad maius spaciũ, cõdensacõ aũt, penetracõe partiũ inter se. Licet aũt iuxta hos Auctores nõ possit naalter dari penetraõ iud partiũ inter se, fit tñ dari alqã. Tertia a Doctores rarefacõ et cõdensacõ eẽ veras alteraões, quibus se, mox tendentes ad raritatẽ et densitatẽ. Eqm ad hoc's praesertis cõtris, quod, ior reddat formaliter cõg rarũ, posterior densũ. Contra has igitur ius admittas sententiã et opiõẽ.

Dico 1o. Rarefacõ nõ cõsistit in acquisitione qtis partialis et cõdensaõ in eius perditione; ometsis Auctbg altis est d: Th: Ets glũs raõe 1o. in quis cũ determ qtas nõ cõpetat maã, nõ accedens nisi eũ ea quãm, ac proinde nequit acquiri nova pars qtis, nisi acquiratur nova pars maã, sive nova substãx naalis pars, et idco; cum dicunt hg sententiã defensores in rarefacõe acquiri novã qtis partẽ, absqs eo, qd nova maã pars acquiratur, pugnãã lqtr. 2o. si nova accederet qtis pars in rarefacõe remanente, origine, ut docent Alij, daretur naaliter penetraõ a. accidens sine fecto, sed utrumqs nõ iij fieri, qo E. nu pts. cum in rarefacõe nulla de novo acquiratur maã (: ut fatentur Adrij :) ipsa ob ẽ, parte qtis quae naaliter sine de novo accedit, manere naaliter sine fecto, C naaliter recipi in maã preexistente; quae iud liberat facõ qtis simul erant in ea naaliter 2 qtes, quae prim naaliter se penetrarunt, neqs cũ 2 qtes possint eẽ simul nisi penetrent.

Dico 2o. Rarefacõi dmtr. se ad maiorẽ sive magis extensã rubricaõ, neqs cõdensaõ ad minorẽ, sive ea fit modg sive entitas absoluta.

N. 467m.

N. 468m.

Rañe, imò ajori: qā raritas et densitas, quæ sit t'mini ad
quos p se tendunt rarefāo et cdensāo afficiunt parte, qua
in ordine ad se, n vero in ordine ad locum, ut ostendit in
qne Xti in Eucha, qd ibi partes alqs rariores, et qne
alqs densiores, ut carne sit t'minibus, nulla ibi extensio
in ordine ad locum, extensio pinde localis ē locum qd qsquen,
ad t'mini p se ois entis a rarefaoe et cdensaoe. Secundo
ē ad, qa ctingit ut 2 res ibi aequales ubicaoe, sint inaeqles
in raritate et densitate, una sit valde rara, altera
valde densa, ergo &c. Cla patet a pts. Imple 2 vasa aequalis
capacitatis unum aqua frigida, ac pinde densa, alterum
aqua calida, atqs adeo rarefacta, in hoc casu certum ē
ubicaoem utriusqs aquae ee aequalem, qd in loco certum ē, unam
et nihilominus alteram ee raram et vilissimam.

Dico 3tio. Rarefao n csistit in introductione aliorum cporum
subtilium, quae intrant in poros in aliquo qd rarefit, sed
dum sit maior occupatio loci, sicut extra unionem occupaos
loci sicut in cdensaoe pdita cpla subtilia. Hoc est
ctra [illegible]. Pbs. Ignis ē ī maxime rarus, sed n̄ p̄t fieri
rarus p alia cpla intrantia, qa p ipse sua activitate
illa statim csumeret, ergo &c. Deinde juxta [illegible]
aer n̄ p̄oe rarefieri, qa poros caret, nec p̄t ostendi
qmodo aliqua fluida velut ē aqua p̄sit rarefieri,
qa p̄ter ctinuum fluorem impedientem illa cpla, ne
poros intrare, omo p̄t aer intro includi et intra vitrum
rarefieri, ubi tm juxta [illegible] ois aufugi
his cplis pcludens. Dico rarefao n csistat in [illegible]
inflatis vel vitreis extensis patet ex eo qd de ctinuo
[illegible] dantis qm̄ di puncta, cum de ctinuo sit indivisibilia
[illegible] Mathe adeoqs incapax ois extensionis etiam virtualis.

Dico 4to. Rarefao et cdensao sunt verae alteraoes,
[illegible] t'mino ad raritatem et densitatem, ita
inter alios [illegible] Salisburgenses.

Obj: 1mo Illustr. Phil: d: Th: qui L. 1. de gen: L. 19 ita
loq: cum aër rarefiat et condensetur, talis transmutatio
non est proprie additio augmenti sed alteratio, fit enim adhuc
transmutatio per aliud genus, illud rari et densi.
Ob. videtur hac ratione quoad utramque partem. Alteratio
proprie dicta est motus substantiae completae mobilis et una
in aliam passionem, ubi ... genus contrarium cum latione
concurrendo, ut patet deffonis alterationis; sed rarefactio
et condensatio sunt tales motus, ut constabit utramque
expendenti: ergo sunt proprie dictae alterationes. Ratio
secundae partis est: quia ad illud sunt ... rarefactio
et condensatio, quod reddit substantiam mobilem formaliter raram et
condensatam: sed raritas reddit substantiam mobilem formaliter
densam: ergo rarefactio et
rara; et densitas formaliter densam: ergo rarefactio et
condensatio tendunt per se primo ad raritatem et densitatem.
Praemissae videntur ex se manifestae, ergo et consequentia.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1o contra 1am conclusionem. Si plura indivisibilia actu ponerentur
in rarefactione quam antea non fuere, tunc deberet poni
etiam maior quantitas. Sed possunt poni in rarefactione
plura indivisibilia actu: ergo etiam deberet poni nova quantitas.
Min. ostenditur, ponamus aliquod vas, cuius medietas sit per
aquam repleta, postea aqua rarefiat, ita ut impleat
totum vas: in tali casu ponuntur plura indivisibilia actu,
quam antea fuerunt, quia quilibet et indivisibili alterius
medietatis vasis debet correspondere suum indivisibile: quia
etiam correspondeant medietati alterius partis vasis
debent fieri nova indivisibilia, consequenter etiam fieri nova
quantitas.

2o. Implicat augeri effectum formalem, quin augeatur
forma: sed per rarefactionem augetur effectus formalis quantitatis, scilicet
extensio ad extra: ergo pariter augetur quantitas.

2do. Qu in rarefaõe non producitur nova qtas, et in condensaõe aliqua destruitur, tunc naaliter datur replicaõ et penetraõ; sed hoc e contra nos, ergo etc. Pbr min: quia qtas per rarefaõem magis extendit, et maius occupat spaũ, tunc eadem qtas, quae prius existit in hoc loco, eadem simul existit in alio; sed hoc e replicari ergo etc. Deinde si in condensaõe nulla pars destruatur, tunc qtas, quae prius occupavit maius spaũ debet occupare minus; sed hoc est penetrari: ergo replicaõ et penetraõ erunt naaliter possibiles.

3tio. Obi: qd augetur fit maius per superadditam qtem, et quod minuitur fit minus per destructam qtem; sed in rarefaõe res augetur, et in condensaõe minuitur; ergo debet superaddi, vel tolli qtas.

4to contra 2dam. Cum ipso qd corpus maiorem acquirat ubicaõem rarefit, et dum ad minorem revocatur, condensatur: ergo rarefaõ corporis fit per maiorem ubicaõem, et condensaõ per minorem.

5to contra 3tiam. Dum aqua rarefit bulliens in vase plurimae in ea bullae formantur maiores et minores; quae corpusculis aeris inflantur; quaeque rarefaõem efficiunt in aqua: ergo rarefaõ fit per intromissionem corpusculorum.

6to. contra 4tam generalem. Si raritas et densitas forent qlitates, ubicunque reperiretur raritas et densitas deberent ibidem esse qlitates: atqui alicubi reperiuntur raritas et densitas, ubi nulla sit qlitas: ergo etc. min pbr. in caelis reperiuntur raritas et densitas: sed raritas et densitas in caelis nequeunt dici qlitates; vel enim esset prima, vel 2da; neutrum potest dici, cum omnes primae et 2dae qlitates in corporibus solum sublunaribus reperiantur. ergo etc.

7mo. Raritas est id, qd magis extendit corpus quod rarefit, atqui qd magis extendit corpus non est qtas, ergo etc. min pbr: quod magis extendit corpus debet in se extensum libere: atqui qtas in se extensa non libet, quia qd dici potest est

cttis. qd e.

Respondeo [1]o. n. a. videlicet, qd nova indivisibilia in tali rarefactione n. qd [2]us. debeant produci, sed medietas indivisibilium correspondet medietati alterius vasis, et una medietas indivisibilium manet in priori medietate vasis. tamen sufficit, qd partes vasis extra se invicem ponantur et dilatentur, nec oportet, talia indivisibilia dilatari. Alij respondent si aqua rarefacta impleat totum vas, ibi existere plura indivisibilia clare et distincte, quae jam aderant solum confuse indistincte, adeoque non oportet, nova contra produci.

ad 2dum. d: n. Augetur extensio formalis quantitatis entitative n. m. explicative in quantum eadem entitas magis dilatatur c. m. et n: c.

ad 3tium. n. m. ad p: d. m. Tot simul existit in aliquo loco, quin locus est adaequatus pro statu n. m. quia solum fuit adaequatus pro priori statu, in quo res pondus erat rarefacta c. m. tunc qd sit replicatio, qd res in duplici loco adaequato, qui est adaequatus pro omni statu, si vero res aliqua ante replicationem solum occupet unum palmum spatij et post replicationem decem tunc unus palmus non est locus adaequatus illius rei pro omni statu, sed solum pro tali statu, dum non est rarefacta: si vero rarefacta iam fuit, tunc decem palmi sunt locus adaequatus; ideoque non cogitur unica res posse stare adaequate in pluribus locis simul. Idem dicendo de condensatione, in qua non datur penetratio partium, nam qd partes quae antea in rarefactione occupet 2 palmos spatij, etiam condensatione totum unicum, pro hoc utique non fit penetratio, quod occupare 2 palmos, qd debet illi pro omni statu, sed solum tempore rarefactionis, in condensatione autem solum unicum palmum absque penetratione occupant.

ad 4tum. d. m. omne qd augetur per motum augmentationis fit majus etiam, per motum rarefactionis n. [illegible]. magna enim distantia est augmentationem inter et rarefactionem, quia in augmentatione acquiritur nova pars sciti, adeoque debet etiam acquiri nova pars quantitatis, in rarefactione autem non acquiritur nova pars sciti nisi explicative.

dem augmentao v se jmo et formaliter majoritas qtitatis
rarefacta a qlitate caaliter, sive ex gsti.

ad 2dum. da. eo ipso, qd cpg acquirat maiore ubicaoe
rarefit, et qd minore condensat ex gsti: id e, eo
ipso qd cpg acquirat maiore ubicaoe a posteriori
et ex gsti v legitima gsequentia infertr cpg rarefieri
ca. eo ipso caaliter, id e, ita, ut caa rarefacti-
onis fit maioris ubicaois acquisitio et caa condensati-
onis fit ad minore ubicaoe revocao aa etc.

ad 3tium. jmo bullas illas, quae in Aqua ebulliente
cernuntr n impleri aere, sive spiritibus aeris n in-
flari, sed substantia subtiliori aquae sursum ascendente.
[illegible] dato et n concesso bullas illas in aqua bulli-
entes [illegible] [illegible] sive spiritibus aeris inflari, n: tm [illegible]
[illegible] [illegible] bullas efficere rarefacto in aqua bullae: Ad 2
[illegible] ut bulla illa [illegible] rarefaois caa, quam [illegible]
aliis efficg: necesse fit, idcirco em eiusdi [illegible]
[illegible], qa [illegible] fit aqua et rarefit.

ad 3tium raritate et densitate in caelis reperiri
nec tm dici debent qua [illegible] qlites, sed raritas et
densitas censeri debent qlites quaedam transeuntes
ex [illegible] [illegible] qtis emanantes.

ad 4tum d m. raritas e id, qd magis extendit cpg: qd
rarefit v extensio explicativa id e, qua magis extendit
et dilatantr partes qtitis: qd n e proprio qtis n m. et
extensio entitativa, id e [illegible] ex se [illegible] partes ex-
tensas entre distans in ordine ad se, et ad [illegible]
apta dispositas: qd e proprio qtitis n m. et sic [illegible]
n: c. [illegible] patet.

Altius [illegible]

utrum oe agens in agendo repatiatr:
et
utrum Elementa formaliter in mixto
maneant: